

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 377:005.342-053.6:159.955.1]37.04

Людмила Базиль

Інститут професійної освіти НАПН України
ORCID ID 0000-0003-4130-5436

Валерій Орлов

Інституту професійної освіти НАПН України
ORCID ID 0000-0002-1843-390X
DOI 10.24139/2312-5993/2023.03/149-163

КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: МЕТОДОЛОГІЯ І КОНЦЕПЦІЯ

У статті йдеться про сучасну освітню парадигму розвитку підприємницьких якостей молоді, орієнтовану на вироблення нової системи цінностей, формування у здобувачів професійної освіти уявлень про кар'єру у сфері молодіжного підприємництва, а також актуальні питання підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності.

Ключові слова: *підприємець, підприємницькі якості, молодіжне підприємництво, кар'єра, бізнес-ідеї, підприємливість.*

Постановка проблеми. Соціально значущим і перспективним напрямом інноваційного розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в складних умовах сьогодення вбачаємо консультування молоді з професійної кар'єри та підприємництва, що сприятиме розвитку молодіжного підприємництва, а відтак і відновленню повоєнної економіки, істотному зниженню рівня безробіття.

Мета статті. Зважаючи на те, що соціологічні та економічні показники, при всій їх важливості, не є предметом нашого дослідження, то зосередимо увагу на психолого-педагогічних важелях, що впливають на процеси формування і розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців, зокрема концептуально-методологічні аспекти.

Виклад основного матеріалу. За результатами соціологічного дослідження «Становище молоді в Україні 2021», проведеного холдингом «4SERVICE HOLDING» напередодні повномасштабного вторгнення ЗС РФ в Україну, встановлено, що для 39,9 % здобувачів професійної освіти одним із найбільш привабливих способів самореалізації є підприємницька діяльність (виконання ролей бізнесмена і підприємця) (Становище молоді в Україні 2021). За результатами досліджень співробітників лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України, проведених у

ЗП(ПТ)О Вінницької, Волинської, Київської, Харківської, Хмельницької областей упродовж 2021 рр., 38,5 % майбутніх фахівців воліли б започаткувати власний бізнес і займатися підприємництвом (Базиль, 2021). З огляду на такі емпіричні показники маємо підстави стверджувати, що стимулювання мотивації учнівської молоді, як ключове завдання впровадження системи підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності в закладах освіти, розробленої співробітників лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України було успішно виконано. Водночас, «маючи потужні напрацювання науки й багатий досвід освітньої практики, доводиться констатувати, що успішними підприємцями стають не більше 15 % осіб, які опанували основи галузевої економіки й фінансової грамотності, вчилися проводити моніторинг ринку потреб і послуг, складати та реалізовувати бізнес-плани тощо» (Алексєєва, Базиль, Гриценко, Єршова, Закатнов, Орлов, Сохацька, 2020), а показник діючих підприємців серед молоді складає приблизно 5 %. За результатами опитувань, нами з'ясовано, що вмотивовані до започаткування власної справи здобувачі професійної освіти, отримавши освіту, часто залишають ідею відкриття бізнесу не тільки через складні соціально-економічні й політичні умови, недосконалу податкову систему для молодіжного підприємництва, відсутність стартового капіталу, а й недостатній рівень практико орієнтованих знань, умінь і навичок, нерозвиненість індивідуальних якостей, що сприяють успішному веденню підприємництва (Базиль, 2019).

Вивчення досвіду економічно розвинених країн світу відкриває нові перспективи розвитку молодіжного підприємництва в Україні. Особливу зацікавленість викликає досвід країн Євросоюзу і США щодо створення умов для розвитку молодіжного підприємництва, оскільки в цих країнах частка малого та середнього бізнесу становить майже 95 %. Близько 24 % економічно активного населення США – це молодь майже 6 млн. молодих людей займаються бізнесом. Такий стан функціонування молодіжного підприємництва пояснюємо закономірними явищами: в США діє велика кількість програм державного, регіонального і місцевого рівнів, зорієнтованих на підтримку підприємців. Наприклад, на регіональному і місцевому рівнях бізнесменами започатковано низку програм навчання і розвитку бізнесу («The Center for Entrepreneurship»); практично при кожному закладі вищої освіти створено бізнес-простір (бізнес-кампуси, дискусійні клуби, консультаційні організації тощо); на

державному рівні засновують різні фонди (корпоративні, венчурні, благодійні, фіндрайзінг, краудфандінг); значним попитом серед молоді користуються також бізнес-акселератори та інкубатори (Романська, 2022).

На нашу думку, саме своєчасно і доцільно визначені (або розроблені) методологічна стратегія і концепції підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємництва обумовлюють успішність опанування ними основ економічних теорій і бізнес-діяльності, набуття практичних умінь генерувати бізнес-ідеї, здійснювати елементарні моніторингові дослідження, проектувати бізнес-план, прогнозувати результати функціонування власного мікропідприємства та ін. Від цього залежить і відповідь на питання: чому здобувачі різних рівнів освіти вивчають дисципліну «Основи підприємницької діяльності та фінансової грамотності», але на практиці отримуємо істотну різницю у відсотках (в Україні – 5 % суб'єктів молодіжного підприємництва, а в економічно розвинених країнах – 24 %).

В умовах сьогодення класична освітня парадигма, яка носить відтворювальний характер і зорієнтована переважно на репродуктивне знання, практично вичерпала себе і не відповідає вимогам сучасного суспільства. Така парадигма підготовки майбутніх фахівців формувалася в Україні на основі твердження, що кар'єра це швидке й успішне просування по службовій, суспільній, науковій та іншій діяльності, досягнення популярності, а підприємництво – це господарська діяльність задля досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Змінити цю застарілу парадигму можливо лише на основі нових підходів до розвитку педагогічної майстерності викладачів професійної школи, зокрема оволодіння прийомами консультування з молодіжного підприємництва здобувачів професійної освіти.

Сучасний період розвитку суспільства висуває нові вимоги, яким традиційна освіта вже не відповідає. Відбувається перехід від авторитарно репродуктивної, знанневої системи освіти до освітньої парадигми нового часу. Нова освітня парадигма орієнтована на вироблення нової системи цінностей у молоді і нових суб'єкт-суб'єктних відносин між педагогом і учнем, коли педагог більше допомагає вчитися, консультує, ніж навчає здобувача освіти. Згідно нової парадигми ми маємо мотивувати до навчання, актуалізувати у здобувача власну систему цінностей. Перед нами постає завдання подолання технократизму освіти; забезпечення освітнього процесу

новими методиками гуманістичного спрямування. Нова парадигма враховує сучасні потреби суспільства, умови воєнного стану і повоєнної відбудови економіки України.

Нова парадигма професійної освіти сприяє усвідомленню учнями того, що підприємництво – це не шлях до наживи, а можливість зробити свій внесок у розвиток суспільства, водночас підприємець – це енергійна та ініціативна людина, генератор нових ідей, здатна організувати реалізацію цих ідей і досягти успіху у започаткованій справі. На такій основі будується наше уявлення про молодіжне підприємництво – як напрям підвищення рівня зайнятості серед молоді та створення нових підприємств і додаткових робочих місць.

Згідно з новою парадигмою програми з підготовки до підприємництва кваліфікуються як освіта для кар'єри у сфері підприємництва, якщо вони включають принаймні два з наступних елементів:

- 1) розвиток особистісних якостей і загальноприйнятих навичок, які є ознакою підприємницького мислення та поведінки;
- 2) підвищення обізнаності здобувачів професійної освіти щодо самозайнятості та можливостей кар'єрного зростання у підприємстві;
- 3) робота над бізнес-проектами та керування міні-компаніями;
- 4) оволодіння конкретними діловими навичками і знаннями про те, як розпочати й успішно розвивати бізнес.

В умовах повномасштабної війни, внаслідок російської агресії, саме молодіжне підприємництво вбачаємо однією з вирішальних складових у розбудові сильної Української держави, яка, протистоїть ворогу і не втрачає потужного потенціалу для розвитку. Таку тезу виголосив Міністр молоді та спорту України Вадим Гутцайт 21 вересня 2022 р. під час конференції Startup Campus-2022 (URL: <http://startupcampus.space/>). За слушним міркуванням урядовця, молодіжне підприємництво – це один із ефективних проєктів реалізації Національного плану відновлення України. У сучасному громадсько-освітнянському просторі Startup Campus є перспективною віртуальною платформою навчання здобувачів вищої освіти основам підприємництва, розвитку їхніх підприємницьких навичок. Започаткована в 2020 р. мережевою спільнотою академічних стартап інкубаторів «УЕР»¹ успішно реалізується завдяки спільним зусиллям Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проєкту Дія. Бізнес,

Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Українського фонду стартапів, Genesis за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України». У рамках ініціативи «Підприємницький університет» цього року до проекту приєдналися більше 90 закладів вищої освіти України. Проведення цієї та подібних ініціатив, а також створення центрів кар'єри і підприємництва – ефективна практика економічно розвинених країн світу. Саме тому цей досвід потребує ретельного вивчення та адаптованого впровадження в Україні для подолання зростаючого безробіття шляхом сприяння самозайнятості молоді в період воєнного стану і для сталого розвитку професійної освіти в часи післявоєнного відновлення економіки.

Зарубіжний досвід щодо створення і функціонування центрів кар'єри і підприємництва в Албанії, Бельгії, Болгарії, Італії, Румунії є ефективні напрацювання, що можуть бути рекомендовані до адаптованого застосування у національній мережевій системі професійної освіти. Зокрема багатьох здобутків – форми, методи, прийоми роботи, що сприяють набуттю та удосконаленню м'яких навичок і вмінь управляти проектами у нестабільних обставинах, враховуючи при цьому соціальний вимір сталого розвитку, зміну клімату, міграцію та зайнятість молоді, економічні фактори (Базиль, 2022).

Стисло прокоментуємо зарубіжний досвід створення і функціонування центрів кар'єри і підприємництва. Візьмімо, наприклад, Центр знань «Competento» (Фландрія, Бельгія), що функціонує як потужна віртуальна платформа емпіричних даних (документи щодо політики та звіти про дослідження; моделі, методи та матеріали курсу; скрінінгові інструменти для набуття підприємницьких навичок) та інструктивно-методичних матеріалів щодо організації і проведення різних заходів та конкурсів. Контент віртуального центру складається з численних навчальних, освітніх, методичних ресурсів для педагогічних працівників, що цілісно забезпечують підготовку молоді до підприємницької діяльності. Зміст віртуальної платформи наповнюється практичними рекомендаціями, зразками методик, методів, прийомів розвитку підприємницьких навичок здобувачів освіти у результаті обміну дидактичними матеріалами, методичними напрацюваннями й окремими розробками між педагогічними керівниками виробничих практик, учителями, тренерами з окремих курсів та представниками бізнесу. 1 YEP – це неприбуткова організація, що розбудовує екосистему молодіжного підприємництва в країнах Східної Європи, сприяючи

персональному та професійному розвитку молоді 16 У межах діяльності співробітники Бельгійського Центру знань «Competento» організують предметні тижні «Підприємницький клас», забезпечуючи в такий спосіб рівні можливості здобувачам освіти для самореалізації шляхом презентування творчих ініціатив і креативних ідей. Високий ефект таких заходів досягається внаслідок того, що у ході підготовчої роботи педагоги докладають значних зусиль для залучення соціальних партнерів, стейкхолдерів до виступів і надання ними цікавої інформації, обміну знаннями й педагогічним досвідом щодо розвитку підприємливості. Варто зазначити, що викладачі, тренери й усі зацікавлені особи у питаннях підготовки здобувачів освіти до молодіжного підприємництва, зазвичай, підписуються на розсилку анонсів відповідних заходів.

Отже, позитивним аспектом досвіду Бельгії у розв'язанні проблем консультування з молодіжного підприємництва вважаємо накопичення та узагальнення кращих практик розвитку підприємницьких навичок здобувачів освіти у межах однієї платформи «Competento», що дає змогу будь-кому із зацікавлених осіб знайти цінні напрацювання й ефективно їх використати у власній професійній діяльності.

Науковий інтерес у межах дослідження викликав досвід Болгарії, де під егідою Міністерства економіки й енергетики реалізується проєкт Junior Achievement. Метою проєкту передбачено створення та розвиток центрів підприємництва в закладах професійної освіти задля стимулювання підприємницького духу, сприяння формуванню навичок учнівської молоді.

Натепер змістом діяльності центрів охоплено особливості підприємництва у таких сферах: архітектура та будівництво; кулінарія та харчові технології; текстиль та одяг; лісове господарство та деревообробна промисловість. У межах реалізації завдань цього проєкту: 1) запроваджується факультативний курс із основ підприємницької діяльності; 2) практикується створення здобувачами професійної освіти мініпідприємств та забезпечення його належного функціонування упродовж одного року (не більше трьох у кожній професійній школі); 3) функціонують ділові клуби, до складу яких залучають представників місцевих бізнес-спільнот та експертів із відповідної галузі виробництва. Позиційована в Болгарії модель підготовки здобувачів освіти до підприємництва має істотні переваги, оскільки реалізується на засадах державно-приватного партнерства. Це

вмотивовує представників бізнесспільнот долучатися до процесів консультування молоді з питань започаткування власного бізнесу й успішного його ведення у подальшому.

Заходи, що здійснюються у межах практичної реалізації моделі, сприяють:

- розвитку фінансової грамотності майбутніх фахівців та їхньої обізнаності про суть, ефективні механізми і способи підприємницької діяльності;

- залученню студентів до бізнес-проектів та підтримці місцевими громадами їхніх підприємницьких ініціатив;

- налагодженню тісної співпраці роботодавців із закладами освіти (у ході здобуття освіти майбутні фахівці готуються до реального працевлаштування на конкретне робоче місце, запропоноване з боку роботодавця, участь стейкхолдерів у плануванні та організації освітніх процесів посилює зорієнтованість освітньої галузі на актуальний ринок праці, тобто розвиваються нові навички, необхідні для глобалізованої економіки);

- переосмисленню педагогом своєї ролі – як консультанта та, відповідно, його професійному зростанню, оскільки виконання функцій наставника потребує постійного використання нетрадиційних методів навчання.

Отже, перевагою зарубіжного досвіду підготовки майбутніх фахівців до підприємництва у Болгарії визначаємо – цілісність дій із боку місцевої громадськості, педагогічної спільноти, учнівської і студентської молоді, що якнайкраще реалізується в ході організації та проведення заходів, на кшталт, ярмарок, творчих конкурсів, стартап-проектів тощо. У межах дослідження проблеми консультування молоді з підприємництва особливий інтерес виник до вивчення досвіду Румунії, де навчальні модулі, орієнтовані на започаткування бізнесу та самозайнятість за допомогою методів навчальної фірми є інваріантними в освітніх програмах шкіл комерції, бізнесу та туризму. Центр навчальних фірм включає окремі структурні осередки з близько 150 закладів професійної освіти. Його контингент нараховує понад 25 тисяч здобувачів освіти. Однак такий досвід наявний лише в закладах професійної освіти у сферах туризму, комерції й бізнесу. У ЗПО, що здійснюють підготовку майбутніх робітників для галузей сільського господарства, машинобудування, харчової промисловості і транспорту, організовують конкретну підприємницьку діяльність, що складає 20 % від загального

обсягу навчального плану, розробленого на місцевому рівні на засадах партнерства між професійними школами й місцевими підприємствами.

Отже, прийнятним для української мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти вважаємо інтегрування у змісті інваріантної складової освітніх програм навчальних предметів із специфічною підприємницькою діяльністю. Хоча в кожній промислово та економічно розвиненій країні функціонують дуже великі компанії, загально визнано, що саме малий і середній бізнес складає основу стійкої економіки.

Відтак, в Албанії ще в 2009 р. було створено центр навчання підприємництву «ETC-Vlore-Albania» (URL: <https://etc.edu.al/>). Основне завдання центру зосереджувалося на проведенні заходів (тренінгів, семінарів, консультацій тощо) для вдосконалення управлінських навичок власників (керівників) малих і середніх підприємств із метою підвищення ефективності, продуктивності й конкурентоспроможності їхніх компаній. Надалі і до теперішнього часу до навчання почали активно долучатися підприємці-початківці. Станом на сьогодні центром пропонуються тренінг-курси за трьома напрямками, а саме: навчання, консультування, експертиза. Мета і зміст занять спрямовуються на поглиблення в суб'єктів малого і середнього підприємництва (засновників, керівників, менеджерів підприємств) знань щодо проведення експертизи, розвиток умінь консультування та вдосконалення управлінських навичок. Основним видом діяльності під час тренінгів є розгляд та ретельний аналіз окремих ситуацій функціонування підприємства малого і/чи середнього бізнесу, виявлення (внутрішніх і зовнішніх) проблемних питань, з'ясування передумов їх виникнення та пошук ефективних рішень для їх розв'язання у відповідному бізнес-середовищі.

Згідно із нормативними документами підтримка молодіжного підприємництва забезпечується на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, зорієнтована на створення нормативно-правової бази, визначення завдань і побудову організаційно-правових відносин для розвитку малого та середнього підприємництва та має такі різновиди: фінансова, інформаційна, консультаційна. Розвиток молодіжного підприємництва в Україні матиме позитивну динаміку за таких умов: здійснення профільної підготовки, що передбачає засвоєння суб'єктами підприємницької діяльності основних правил ведення бізнесу; масового залучення молоді до підприємницької справи; збільшення попиту на підприємницьку діяльність серед молоді;

широкого інформування про державні програми для підтримки молодіжного підприємництва; забезпечення реальних можливостей для практики і стажування здобувачів освіти в бізнес-сфері; засвоєння маркетингових знань для просування бізнесу. Концептуальні засади консультування з молодіжного підприємництва в закладах професійної (професійно-технічної) освіти – це основоположне, системне й фундаментальне розуміння процесу консультування як цілісності підходів, принципів, методів, дій щодо становлення і розвитку молодіжного підприємництва, у т.ч. розвитку готовності майбутніх фахівців до підприємницької діяльності і самозайнятості в умовах ринкової економіки.

Зауважимо, що концептуальні засади системи консультування з молодіжного підприємництва реалізуються двома способами: в інтелектуальній дослідноаналітичній та проєктній діяльності, в аналізі проблем та в розробленні рішень; у взаємодії зі здобувачами освіти з метою реалізації ними набутих знань та створення бізнес-планів. Консультування з молодіжного підприємництва передбачає: аналіз конкретних ситуацій, що виникають у процесі підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької, бізнес-діяльності; надання своєчасної допомоги майбутнім фахівцям у прийнятті найбільш адекватних рішень щодо їхньої майбутньої участі у підприємстві, ставлення до розвитку власних підприємницьких якостей. Консультативна діяльність із молодіжного підприємництва спрямована на актуалізацію й усвідомлення майбутнім суб'єктом підприємницької діяльності індивідуальних якостей, що здійснюють цілісний вплив на його роботу (започаткування і просування бізнесу) й особистісний розвиток. Таким чином консультування дає можливість: адекватно оцінити себе, як майбутнього бізнесмена, з позиції критеріїв професійної педагогіки, психології й вимог сьогодення; виокремити нові напрями, способи й засоби досягнення поставлених цілей; визначити конкретні методи і прийоми для реалізації індивідуально-особистісних ресурсів (потенціалів, здібностей, задатків, інтересів).

Завданнями консультування з молодіжного підприємництва є: формування позитивних і активних життєвих установок, в яких уявлення про життєвий успіх інтегруються прагнення до досягнення високого рівня професіоналізму з успіхом у підприємницькій діяльності; розвиток творчого потенціалу, що реалізується у генерації підприємницьких ідей та їх втіленні в конкретних діях; планування особистої і професійної

кар'єри здобувача професійної (професійно-технічної) освіти; активізація мотивації самоактуалізації та особистісного зростання. Метод консультування розуміємо як загальну схему, сформовану з урахуванням узагальненого досвіду результативних консультацій цього виду, що дає змогу підготувати відповідну програму дій. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне, щоб кожний педагог закладу професійної (професійно-технічної) освіти опанував методику, методичний інструментарій (методичну базу), а також методологію та технологію консультування. Вивчення та узагальнення теоретичних досліджень і зарубіжного практичного досвіду дозволяє позиціонувати методику консультування як сукупність коректних у методичному відношенні директив, що визначають методи, способи та прийоми дій, спрямовані на досягнення поставлених цілей. У такому контексті методичний інструментарій (методичну базу) розглядаємо як сукупність методик, якими оперує викладач-консультант.

Консультування з молодіжного підприємництва передбачає: аналіз конкретних ситуацій, що виникають у процесі підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької, бізнес-діяльності; надання своєчасної допомоги майбутнім фахівцям у прийнятті найбільш адекватних рішень щодо їхньої майбутньої участі у підприємстві, ставлення до розвитку власних підприємницьких якостей.

Консультативна діяльність із молодіжного підприємництва спрямована на актуалізацію й усвідомлення майбутнім суб'єктом підприємницької діяльності індивідуальних якостей, що здійснюють цілісний вплив на його роботу (започаткування і просування бізнесу) й особистісний розвиток. Таким чином консультування дає можливість: адекватно оцінити себе, як майбутнього бізнесмена, з позиції критеріїв професійної педагогіки, психології й вимог сьогодення; виокремити нові напрями, способи й засоби досягнення поставлених цілей; визначити конкретні методи і прийоми для реалізації індивідуально-особистісних ресурсів (потенціалів, здібностей, задатків, інтересів).

Завданнями консультування з молодіжного підприємництва є:

- формування позитивних і активних життєвих установок, в яких уявлення про життєвий успіх інтегруються прагнення до досягнення високого рівня професіоналізму з успіхом у підприємницькій діяльності;

- розвиток творчого потенціалу, що реалізується у генерації підприємницьких ідей та їх втіленні в конкретних діях;
- планування особистої і професійної кар'єри здобувача професійної (професійно-технічної) освіти;
- активізація мотивації самоактуалізації та особистісного зростання.

Метод консультування розуміємо як загальну схему, сформовану з урахуванням узагальненого досвіду результативних консультацій цього виду, що дає змогу підготувати відповідну програму дій. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне, щоб кожний педагог закладу професійної (професійно-технічної) освіти опанував методiku, методичний інструментарій (методичну базу), а також методологію та технологію консультування.

Вивчення та узагальнення теоретичних досліджень і зарубіжного практичного досвіду дозволяє позиціонувати методiku консультування як сукупність коректних у методичному відношенні директив, що визначають методи, способи та прийоми дій, спрямовані на досягнення поставлених цілей. У такому контексті методичний інструментарій (методичну базу) розглядаємо як сукупність методик, якими оперує викладач-консультант.

Технологія консультування з молодіжного підприємництва – це сукупність методів, способів, прийомів перетворення предмета праці у бізнес-продукт із використанням конкретних технічних і програмних засобів у певній послідовності дій (етапів, фаз, операцій, переходів). Технології існують у виробничій, операційній та інтелектуальній діяльності людини й обумовлюються як прийнятою методологією, так і рівнем розвитку засобів праці. На сьогодні технології консультування з молодіжного підприємництва – це, переважно, інформаційні технології і формуються самостійно кожним викладачем-консультантом.

Консультування найчастіше здійснюють у форматі тривалих у часі (від кількох днів до кількох місяців) консультаційних проєктів, а не як надання усних, разових порад. Іноді спільна успішна робота зі студентами щодо реалізації бізнес-проєктів може стати багаторічною і продовжуватися у післядипломний період становлення молодих підприємців.

Консультування може бути систематичним, спланованим і ситуативним, за організаційною формою – груповим та індивідуальним.

Групові заплановані консультації проводять здебільшого практичні психологи спільно із запрошеними фахівцями-підприємцями, стейкхолдерами. Індивідуальні (переважно ситуативні) консультації можуть надавати педагоги, майстри виробничого навчання, які мають певний досвід підприємницької діяльності.

Консультування з молодіжного підприємництва реалізується у трьох формах: надання експертизи, проведення навчання, співпраця із педагогами і здобувачами.

Етапи консультативної діяльності включають: підготовчу роботу, психолого-педагогічне діагностування, планування дій, впровадження, оцінювання і звітування. Залежно від мети й етапів консультування застосовують різні методи: дослідницькі, навчальні, а також методи збору інформації.

Широке розповсюдження отримали різні форми проведення конкурсів бізнес-проектів, стартапів, котрі організовуються на базі Центрів кар'єри і за результатами їх проведення проєктують алгоритми дій щодо консультування з молодіжного підприємництва.

Враховуючи ту обставину, що у переважній більшості вітчизняних ЗП(ПТ)О підготовку до підприємницької діяльності здобувачів професійної освіти доводиться проводити педагогам, які не мають досвіду підприємницької діяльності або мають його у дуже обмеженому об'ємі, бажано для проведення консультування запрошувати фахівців з питань організації підготовки до молодіжного підприємництва. Його завдання: надання експертної оцінки стану підготовки до підприємницької діяльності у конкретному закладі професійної (професійно-технічної) освіти, підготовка, діагностика, планування дій, впровадження (зміни в методах роботи), а також заключний етап (оцінка та звіт). Консультування в такому випадку будується за двома етапами:

- 1) збір інформації за чітко означеними позиціями, її критичний аналіз та комплексне оцінювання рівня розвитку підприємницької компетентності здобувачів професійної освіти (на основі цієї оцінки виявляються сильні та слабкі сторони організації підготовки здобувачів освіти до підприємництва, аналізуються і плануються можливі поліпшення існуючої ситуації, виробляються рекомендації щодо її оптимізації, котрі надаються педагогічним працівникам і здобувачам освіти);

2) зосередження уваги на пошуку причин низької продуктивності організації підготовки здобувачів освіти до підприємництва та їх аналізі, більш докладне вивчення окремих напрямів консультування з молодіжного підприємництва; такий підхід (просування від «загального» до «конкретного») допомагає обмежити попередні діагностичні дослідження питаннями першочергової важливості або переконати педагогів і здобувачів освіти в тому, що шанси досягти очікуваних результатів будуть вище, якщо у процесі консультування будуть враховуватися усі результати діагностування й педагогічні умови, що склалися у ЗП(ПТ)О щодо підготовки до підприємницької діяльності.

Підприємницькі програми та модулі пропонують здобувачам професійної освіти інструменти, що сприяють формуванню творчого мислення, здатності ефективно вирішувати проблеми, об'єктивно аналізувати бізнес-ідеї та спілкуватися з партнерами, створювати мережу, здійснювати керівництво і оцінку будь-якого конкретного проєкту. Здобувачі почуваються більш впевнено під час проєктування власного бізнесу, якщо вони зможуть перевірити свої ідеї в освітньому сприятливому середовищі.

Однак переваги підприємницької освіти не обмежуються стимулюванням стартапів, проєктуванням інноваційних підприємств та нових робочих місць. Головна мета – це формування і розвиток підприємливості у кожного майбутнього фахівця. Це не означає що ми ставимо завдання зробити кожного здобувача підприємцем. Така мета є нереальною і непотрібною. Сформована у закладах професійної освіти підприємливість – це особливість кожного випускника, яка свідчить про його ділову активність, ініціативність, креативність, впевненість у собі та інші підприємницькі якості.

Характерною рисою сучасного молодого підприємця є підприємливість у сучасному розуміння цього слова. Підприємливість у добу знань означає здатність людини генерувати ідеї, збирати навколо зацікавлених ровесників, перетворювати ідеї в дії і таким чином отримувати задоволення досягнення успіху і самореалізації. Йдеться про сформовану у закладі освіти здатність до інноваційного підприємницького мислення, генерування інновацій та прийняття ризику, а також про лідерські якості, вміння планувати та керувати проєктами і здатність доводити справу до запланованого результату.

ЛІТЕРАТУРА

- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика*: монографія. Житомир: «Полісся» (Alexeyeva, S. V., Bazyl, L. O., Grytsenok, I. A., Yershova, L. M., Zakatnov, D. O., Orlov, V. F., & Sokhatska, G. V. (2020). *Preparation of Future Qualified Personnel for Entrepreneurial Activity in the Development of Small Business: Theory and Practice*: Monograph. Zhytomyr: "Polissya")
- Базиль, Л. (2021). Підготовка майбутніх фахівців до підприємницької діяльності: реалії і перспективи. *Professional Pedagogics*, 2(23), 149–158. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.149-158> (Bazyl, L. (2021). Preparation of Future Professionals for Entrepreneurial Activity: Realities and Prospects. *Professional Pedagogics*, 2(23), 149–158. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.149-158>)
- Базиль, Л. (2022). Зарубіжний досвід створення і функціонування центрів кар'єри та підприємництва. *Інноваційна професійна освіта, 3(4): Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи*, 14-19 (Bazyl, L. (2022). Foreign Experience in the Establishment and Operation of Career and Entrepreneurship Centers. *Innovative Vocational Education, 3(4): Vocational Education for Sustainable Development: Challenges in a State of War, Results, and Prospects*, 14-19).
- Базиль, Л. О., 2019 Індивідуально-особистісні якості щодо успішної підприємницької діяльності. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи*: тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Хмельницький, 7-8 листопада 2019 р.). Хмельницький: ХНУ, сс. 111-112 (Bazyl, L. O., (2019). Individual and Personality Traits for Successful Entrepreneurial Activity. *Professional Development of Personality: Problems and Prospects*: Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference. (Khmelnyskyi, November 7-8, 2019). Khmelnytskyi: KhNU, pp. 111-112)
- Романська, О. (2022) *Молодіжне підприємництво – реалії та перспективи* <https://platforma-msb.org/molodizhne-pidpryyemnytstvo-realiyi-ta-perspektyvy/> (Romanska, O. (2022). *Youth Entrepreneurship - Realities and Prospects*. [Online] <https://platforma-msb.org/molodizhne-pidpryyemnytstvo-realiyi-ta-perspektyvy/>)
- Становище молоді в Україні 2021: нове соціологічне дослідження*. /<https://pon.org.ua/novyny/9234-stanovyshche-molodi-v-ukraini-2021-nove-sociologichne-doslidzhennia.html> (*Youth Situation in Ukraine 2021: New Sociological Research*. [Online] <https://pon.org.ua/novyny/9234-stanovyshche-molodi-v-ukraini-2021-nove-sociologichne-doslidzhennia.html>).

SUMMARY

Bazyl Liudmyla, Orlov Valerii. Consulting in youth entrepreneurship: methodology and concept

The problem highlighted in the article is related to the preparation of vocational education recipients for entrepreneurial activity and the development of entrepreneurial competence on the basis of the modern educational paradigm.

The purpose of the article is to focus the attention of subjects of educational activity on the changes taking place in the content, purpose and tasks of mastering the basics of entrepreneurship in vocational education institutions.

Research methods – substantiation of the theoretical foundations of the development of entrepreneurial competence of future specialists and their approbation in professional education institutions.

The novelty is in the establishment of a new paradigm, which is focused on the development of a new system of values in young people and new subject-subject relations between the teacher and the student, when the teacher helps to learn more, advises than teaches the student.

Conclusions and specific suggestions of the author. The attention of educators is brought to the attention of the contradiction between the statements that a career is a quick and successful advancement in official, social, scientific and other activities, achieving popularity, and entrepreneurship is an economic activity for the achievement of economic and social results and obtaining profit and to change this outdated paradigm it is possible only on the basis of new approaches to the development of the pedagogical skills of vocational school teachers, in particular, mastering the techniques of youth entrepreneurship counseling for vocational education students.

It is desirable that the teachers of "Fundamentals of Entrepreneurship" direct their efforts to the students' awareness that youth entrepreneurship is not a way to make money, but an opportunity to make a contribution to the development of society, at the same time, an entrepreneur is not a "earner", but an energetic and proactive person, a generator of new ideas, is able to organize the implementation of these ideas and achieve success in the initiated business. Our idea of youth entrepreneurship is built on this basis - as a direction to increase the level of employment among young people and create new enterprises and additional jobs.

Key words: *professional education, youth entrepreneurship, business ideas, entrepreneurial thinking, new value system.*

УДК 378

Інна Бондаренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-8434-7735

Юрій Лянной

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-3498-3960

DOI 10.24139/2312-5993/2023.03/163-171

СИСТЕМА ТАБАТА ЯК НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ХОКЕЇСТОК НА ТРАВІ

У даній статті розглядається проблема, пов'язана з фізичною підготовкою в ігрових видах спорту, на прикладі хокею на траві. За допомогою аналізу літературних джерел і збору експериментальних даних, встановлено, що дана тема є надзвичайно актуальною у сучасних спортивних змаганнях. Виявлено, що існуючі методики підготовки та матеріальне забезпечення процесів застарілі та недостатньо ефективні, не враховують сучасні тенденції у спортивній науці.